

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет бізнесу і права

**Тема: «Психологія управління закладом
освіти морського профілю»**

Виконав студент 12-292 групи М 2 курсу

Галузь знань: 07 Управління та адміністрування

Спеціальність 073. Менеджмент

Освітня програма Менеджмент

Спеціалізація: Управління навчальним закладом

Проскурєнко Андрій Миколайович

Науковий керівник: доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки, психології й
освітнього менеджменту імені проф.
Є.Петухова Валентина ФЕДЯЄВА

Херсон 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Підготовка фахівців для морської галузі як об'єкт управління.....	7
1.2. Концептуальні підходи до організації освіти сучасного моряка...	16
РОЗДІЛ 2. ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ	
2.1. Управління закладами вищої освіти морського профілю в умовах сьогодення	27
2.2. Психологічна складова в управлінні закладом освіти морського профілю.....	33
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТОК	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Функціонування будь-якої освітньої системи залежить від ефективного керування нею. Актуальність вирішення питання ефективності менеджменту набула значної ваги і це пов'язано із суттєвими змінами у політичному і суспільно-економічному житті нашої країни зокрема і світу в цілому. Нові вимоги, які висуваються перед менеджерами диктують специфічні умови, в яких в освітній системі ще не доводилось працювати. Перехід на інноваційні форми роботи, наочно-дистанційне, а подекуди і повністю дистанційне навчання, вимагає від керівника навчального закладу швидкої переорієнтації системи управління відповідно до нових правил її функціонування. Нові глобалізаційні виклики, світовий ринок праці внесли свої корективи у роботу морських перевезень, у підготовку фахівців сучасного рівня, у проведення практики, яку проходять кадети морських закладів освіти, та і загалом специфіка роботи сучасного моряка значно змінилась, навіть якщо порівнювати її з минулорічними реаліями.

Зважаючи на те, що специфіка майбутньої професії, а також умови навчання у вищому морському навчальному закладі, значно відрізняються від умов класичних університетів і закладів освіти типового вузу, а також технічних за своєю структурою перед сучасними курсантами постають нові виклики у процесі їх формування як особистості і кваліфікованого працівника, зокрема дотримання статутних вимог, чітке регламентування видів робіт, практичної підготовки до роботи в особливих умовах та ін. впливають на успішність професійного становлення курсантів. Ці та інші чинники і вирізняють роботу з курсантами, регламентують управлінську діяльність у закладах такого типу та мають особливу складову з психології управління. Від цього залежить якість підготовки майбутніх працівників морського флоту.

Питання сучасного освітнього управління має різні аспекти, а тому завжди було у сфері вивчення провідних українських і зарубіжних науковців. Зокрема, це праці фундаторів вітчизняного освітнього менеджменту В.Олійника, В.Маслова, Л.Калініної та ін. Психологічна складова управління закладами освіти розглядається у працях Л.Карамушки, С.Максименка, інноваційна – у роботах В.Кременя та В.Андрущенка. А так, цілеспрямованого вивчення специфіки управління закладами освіти морського профілю не було, за винятком праць, які розглядали окремі компоненти організації освітнього процесу в закладах морського профілю. Актуальність питання, неповна його розробленість, власна практична робота у галузі морського флоту і визначили тему дослідження «Психологія управління закладами освіти морського профілю».

Мета дослідження – вивчити особливості освітнього менеджменту в закладах освіти морського профілю, розкривши психологічні аспекти управління відповідно до специфіки роботи з підготовки професійних кадрів у них.

Завдання:

1. Розкрити теоретичні основи дослідження.
2. Обґрунтувати змістові лінії психології управління в освітньому менеджменту.
3. Охарактеризувати специфіку управління закладом освіти морського профілю, виокремивши в її структурі психологічну складову.

Об'єкт дослідження – підготовка фахівців морського профілю у системі вищої освіти України.

Предмет дослідження – особливості психології управління в освітньому менеджменті закладом морського профілю.

Для досягнення окресленої мети наукового пошуку і розв'язання визначених завдань використано сукупність взаємодоповнюваних методів дослідження. Загальнонаукові методи: історичний, системний, порівняння,

узагальнення, аналізу і синтезу, аналогії. Методи теоретичного рівня: формалізація, логічні методи, прогнозування. Методи емпіричного рівня: аналіз педагогічного досвіду, спостереження, порівняння, вивчення нормативної бази з питань функціонування морської галузі та підготовки фахівців для роботи на флоті.

Наукова новизна одержаних результатів: з'ясовано специфічні особливості функціонування закладів морського профілю з урахуванням статутних вимог до фахівців такого профілю, зацентовано увагу на психології управління, побудовано структурно-функціональну модель управління на прикладі Херсонської державної морської академії, з її структурними підрозділами (Додаток 1).

Практичне значення магістерської роботи полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані під час підготовки до педагогічної і виробничої практики студентами, майбутніми управлінцями, на семінарських заняттях з психолого-педагогічних дисциплін, менеджменту, а також у роботі викладача закладів морського профілю.

Апробація дослідження. Результати дослідження доповідались на засіданні кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є.Петухова.

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати дослідження, роботи відображено в статті «Формування специфіки управлінського спілкування у менеджерів освітніх установ», опублікованої в альманасі «Магістерські студії» (2020 рік).

Структура. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Підготовка фахівців для морської галузі як об'єкт управління

Міжнародне морське співтовариство поступово висуває все нові і нові вимоги до якості підготовки курсантів, які здатні рости у професійному плані і швидко перепрофільовуватися у разі необхідності для якісної експлуатації сучасних суден всіх типів. Сьогодні світовому флоту не вистачає понад 10 тисяч фахівців командного складу. Різко впав інтерес молоді промислово розвинених країн до морських спеціальностей, спостерігається старіння працюючих моряків. У 1995 році флот розвинених країн налічував 5800 офіцерів старше 55 років, у 2015 році – 26000 [27]. Серед причин аварійності на флоті збільшується роль людського фактора. В основі 84% аварійних випадків лежать помилки, пов'язані з недостатньою компетенцією фахівців, котрі керують суднами і експлуатують судові енергетичні установки та системи. Знижується базовий рівень підготовки, у моряків не вистачає практичних навичок. Все це змушує задуматися про майбутнє морської освіти в цілому і в Україні зокрема. Щоб залишатися морською державою, конкурентоспроможною в підготовці кваліфікованих фахівців усіх рівнів, управляти сучасним флотом і ефективно його експлуатувати, необхідно невідкладно удосконалити систему морської освіти, управління нею з урахуванням психологічної складової. В своїй роботі ми виходимо з того, що психологія управління в освітньому менеджменті – це галузь психології, яка вивчає психологічні закономірності управління закладами освіти і вирішує ряд завдань: аналіз стану системи управління, особливості діяльності учасників цього процесу, добір і підготовка управлінських кадрів, підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації управлінських кадрів, умови формування готовності управлінських кадрів до роботи, розробка методів та форм роботи управлінських кадрів, форми ефективної взаємодії керівників з іншими учасниками управлінського процесу тощо. Всі ці завдання

спрямовуються на психолого-педагогічне забезпечення організації освітнього процесу в закладах морського профілю.

Зараз у системі морської освіти існує велика кількість теоретичних напрацювань, що визначають рівень підготовки керівного складу як для роботи на флоті, так і у закладах освіти морського профілю. Зокрема, у роботі С.Томіліної аналізуються особливості навчання і виховання курсантів морських вузів в пострадянських республіках – Азербайджані, Грузії, Україні, Казахстані, Литві, Латвії, Естонії [36]. Після здобуття незалежності, уряди цих країн поступово прийшли до розуміння необхідності пристосування освітніх систем своїх країн до потреб змішаної ринкової економіки, що знайшло відповідне відображення в Законах про освіту. Для цих країн характерний високий рівень грамотності населення і досить високі освітні стандарти. В роботі Т.Калюжної і Н. Савкіна розглянута проблема вдосконалення управління якістю освіти, яка актуалізується для вузів сьогодні з кількох причин. З одного боку, на якість освіти у ВНЗ все більше звертають увагу майбутні абітурієнти, можливості яких вибрати той чи інший вуз, з урахуванням отримання вищої освіти на платній основі, значно зросли. З іншого боку, зростають вимоги ринку праці до кваліфікації випускника, а, отже – до авторитету вищого навчального закладу, диплом якого пред'являється випускником потенційному роботодавцю. Таким чином, для сучасних абітурієнтів актуальним стало питання якості потенційно отриманої освіти. І в свою чергу, перед керівниками ВНЗ і їх структурних підрозділів встає проблема створення таких умов його функціонування та управління, які гарантували б високу якість освіти своїх випускників. Основними складовими якості освітніх послуг є якість результату (знання, вміння, навички випускників) і якість процесів досягнення результату (їх відповідність державним освітнім стандартам). В роботі В.Репетея [35] розглянуто постановка проблеми в загальному вигляді, пов'язана з наданням допомоги будь-якому судну або особі, що терпить лихо, яке служить

національним інтересам і є усталеною міжнародною практикою, заснованою на гуманітарних зобов'язаннях і закріплено в міжнародному морському праві і міжнародних конвенціях, наприклад SAR-79 [4]. В роботі О.Немцева і ін. [33] говориться, що глобалізація вимог до якості морської освіти, що визначається вимогами на рівні Міжнародної морської організації (ІМО) [20], також орієнтує на вдосконалення підходу до освітнього процесу по провідній морській професії – професії судноводія. Таким чином, дослідження і вдосконалення засобів і методів судноводіння і промислу, спрямовані на поліпшення професійної підготовки судноводіїв, є актуальною проблемою, вирішення якої сприяє стабільному підвищенню безпеки мореплавання і ефективності промислу. В роботі І.Маричева [27] представлений системний підхід до розробки проекту системи управління безпекою судноплавства (УБС) в Україні і до її методологічної бази забезпечення транспортної безпеки. Визначено значущі та пріоритетні чинники для економічних і геополітичних інтересів України. Розглянуто умови для формулювання і постановки завдань управління безпекою судноплавства і створені основи розробки моделей і методів вирішення цих завдань. Відзначено роль морської освіти.

Світовий досвід передових морських навчальних закладів показує недостатність підпорядкування морської освіти тільки Міністерству освіти. Удосконалення національної морської освіти можливо лише в тісній співдружності з Міністерством інфраструктури та судноплавними компаніями. Необхідне впровадження передових методів комплексної освіти – системи безперервного морської освіти, що включає в себе наступні галузі:

- початкову і середню професійну освіту (ліцеї, лицейські класи, коледжі);
- вищу професійну освіту (бакалавр, спеціаліст, магістр);

- додаткову освіту (перепідготовка, підготовка і підвищення кваліфікації морських фахівців);
- цільову підготовку (підготовка фахівців для роботи на спеціалізованих судах);
- плавальну практику курсантів;
- перепідготовку фахівців судноплавних компаній;
- плавальне стажування інструкторів і викладачів;
- цільові наукові дослідження та інноваційні розробки [26, с.186].

Сьогодні наші морські навчальні заклади з декількох причин не можуть забезпечити дієвість такої системи. Безліч навчальних закладів, які залишилися у спадок від СРСР, в пошуках засобів швидко освоїли ринок прискореної підготовки моряків за скороченими теоретичним програмами, без технологічної і плавної практики. Це різко знизило якість підготовки фахівців. Миттєво розвинулася мережа приватних морських навчально-тренажерних центрів та інших навчальних закладів щодо забезпечення підготовки моряків в рамках вимог Міжнародної Конвенції ПДМНВ-78 з поправками 1995 не в силах повністю забезпечити плавальну практику курсантів, і навчання на висококласних комп'ютерних тренажерах-симуляторах не може її замінити [36]. Через це вся система підготовки та підвищення кваліфікації морських фахівців сьогодні працює з великою напругою. Окрім того, після окупації Криму Україна лишилась провідних морських інститутів, баз, тренажерів, портів і тд., які знаходяться на півострові.

Освітні заклади морського профілю, як правило, сертифіковані кваліфікаційними товариствами і в обов'язковому порядку щорічно підтверджують свою відповідність вимогам Міжнародної конвенції ПДМНВ-78 з поправками 1995 року, але без плавної практики підготувати

кваліфікованого фахівця неможливо. Причому ця практика обов'язково повинна входити в програму навчання із зазначенням мети та конкретних термінів. Ні навчальному закладу, акредитованого Міністерством освіти і науки, ні приватному навчальному центру не під силу виконати цю вимогу. Якісна підготовка морського фахівця стає нездійсненою мрією. Навчальні заклади не можуть будувати і утримувати навчально-виробничі судна. Це можливо тільки в тісному контакті з Міністерством транспорту і зв'язку, а в забезпеченні студентів індивідуальною практикою повинні брати участь судноплавні компанії. У пошуках стратегічного партнера простежується прагнення судноплавних компаній підвищити свою конкурентоспроможність і спроби зниження втрати від аварійних випадків змушує їх брати участь в підготовці кадрів. Це індивідуальні контракти з кадетами, організація плавальних практик для курсантів, стажувань для інструкторів та викладачів. У світовій практиці існує ряд прикладів, коли судноплавні компанії, що зацікавлені у висококваліфікованих працівниках, оплачують їм навчання, а потім беруть на роботу. Так, наприкінці 2005 року малайзійська національна судноплавна компанія придбала у державної корпорації головну національну морську академію. З 2006 року японська компанія (NYK) організувала спеціальні курси підготовки моряків на факультеті морського навчання в університеті Спліта (Хорватія) і морському університеті Констанци (Румунія). Ці країни важливі постачальники морських кадрів для NYK. Компанія просуває програми підготовки моряків в Китаї і Японії. На Філіппінах в передмісті Маніли NYK намір відкрити морський університет. Для формування передового морської освіти України необхідний планомірний перехід до комплексного морського утворення. Для цього потрібно об'єднати морські навчальні заклади в морські навчальні комплекси навколо морських академій та університетів за регіональним і цільовим принципом [36]. Кожен такий комплекс повинен знайти стратегічного партнера в області цільової підготовки кадрів. Стратегічні партнери – це великі вітчизняні чи зарубіжні судноплавні компанії. За їх замовленнями

повинна готуватися значна частка фахівців усіх рангів. Плавальної практики на судах судноплавних компаній стратегічного партнера повинні бути забезпечені всі курсанти, що проходять морську підготовку. Також на судах компаній повинні стажуватися всі викладачі навчальних закладів та інструктори тренажерів, зайняті в підготовці курсантів і підвищенні кваліфікації фахівців. Масштаби участі компаній повинні дозволити залучати найбільш підготовлену молодь і вже сформованих фахівців флоту до педагогічної діяльності. Програма співпраці повинна затверджуватися обома сторонами і мати такі основні блоки: цільова підготовка моряків; плавальна практика курсантів; перепідготовка фахівців судноплавних компаній; стажування інструкторів і викладачів; розвиток навчальної бази, включаючи створення центрів підготовки або реконструкції діючих; цільові наукові дослідження та інноваційні розробки. Вітчизняним морським навчальним закладам та навчально-тренажерним центрам для забезпечення морської галузі якісними фахівцями необхідна термінова підтримка Міністерства транспорту та зв'язку і судноплавних компаній. Без цієї підтримки підготовка вітчизняних моряків усіх рангів і для всіх флотів (торгового, рибпромислового, технічного, наукового та ін.) приречена на повільне згасання. Україна – морська держава з налагодженим високим рівнем підготовки кадрів для морської індустрії і утримати цей високий рівень нам необхідно спільними зусиллями. У парламентському Комітеті з питань транспорту відбулося засідання ініціативної групи з підготовки нової морської доктрини України. «В Україні є унікальні умови для розвитку водного виду транспорту, потужний інтелектуальний і промисловий потенціал, але реалізація попередніх програм так і не почалася через найскладніших законодавчих процедур, корупції, відсутності державної підтримки», - зазначає у своїй праці В.Бредньова [10, с.188]. Як приклад вона навела невиконання державою оборонного замовлення на будівництво кораблів класу «корвет» для Військово-морських сил України. У 2011 році уряд виділив на фінансування проекту 16,2 млрд. грн. Перший корабель

повинен бути готовий в 2016 році, але зараз ця дата перенесена на невизначений термін, оскільки з 2014 року будівництво не фінансується. «На жаль Україна знаходиться в числі небагатьох держав, у яких відсутня система державної підтримки суднобудування. Однак, сьогодні проблема вже в іншому – на сьогоднішній день держава навіть не здатне запустити сам процес суднобудування» [10, с.189]. На думку заступника голови комітету, при підготовці нової морської доктрини необхідно вирішити комплекс проблем. Виконання поставлених завдань допоможе в подальшому ще більше зміцнити позицію українських моряків на національному та світовому ринку праці, постійно забезпечувати їх високий професійний рейтинг. «Високі стандарти навчання залишаються основою для надійної і безпечної судноплавної галузі, яка повинна підтримувати якість, практичні навички та компетентність кваліфікованих людських ресурсів» – заявив Кодзі Секімізу, додавши, що тема Всесвітнього дня моря 2015 надає можливість підкреслити важливість якісного морської освіти та підготовки кадрів для задоволення потреб галузі не тільки в судноплавної галузі, а й для всіх тих хто не пов'язаний з цією галуззю. «Конвенція 1978 року STCW (-78)», встановила міжнародні стандарти для освіти і підготовки моряків. У той час як дотримання норм конвенції має важливе значення для служби на судах, навички моряків і людський фактор на березі повинні підтримуватися на гідному рівні за рахунок ефективного морської освіти і підготовки кадрів », - додав Кодзі Секімізу. Судноплавна Компанія «Укрферрі» утворена в жовтні 1995 року з метою розвитку поромних перевезень на Чорному морі, а також розвитку інших напрямків морського торгового судноплавства. компанії на сьогоднішній день складається з трьох поромів З моменту свого створення СК «Укрферрі» здійснює експлуатацію міжнародної залізнично-автомобільної поромної переправи Іллічівськ-Варна (Болгарія). З грудня 1996 року компанією відкрита поромна лінія Україна-Грузія, налагоджено регулярне сполучення з перевезення залізничного рухомого складу, автомобільної техніки, контейнерів та пасажирів між Україною та державами

Закавказзя і Центральної Азії, що характеризує унікальність даних послуг. Відкриття і розвиток СК «Укрферрі» даної лінії заклало основу для практичної реалізації концепції Євразійського транспортного коридору і програми ТРАСЕКА Європейського союзу. Частка перевезень поромів компанії становить до 40 відсотків від загального обсягу поромних перевезень в чорноморському регіоні. З кожним роком розширюється коло маршрутів, успішно розвивається кооперація з низкою великих судноплавних компанії країн ЄС. Як відомо, пороми «Укрферрі» підтримують поромне сполучення між Україною і Грузією, Туреччиною і Болгарією, і в цьому сегменті чорноморського судноплавства компанія вже багато років займає провідні позиції. Професійний менеджмент берегового управління і висока кваліфікація моряків з'явилися запорукою чіткої та безаварійної роботи судів компанії. На даний час чисельність працівників судноплавної компанії «Укрферрі», а також компаній «Укрферрі-Тур» і «УкрферріШіпменеджмент» становить понад 100 осіб [37]. Але вже протягом багатьох років фахівці компанії намагаються показати і довести, що необґрунтовано високий рівень портових зборів, що існують в портах Чорноморського регіону, як в абсолютному вираженні (так в Чорноморському регіоні розмір портових зборів для одного і того ж лінійного судна типу Ро-Пакс в середньому більш ніж в 5 разів вище, ніж в Балтійському), так і в частині тарифної політики держав регіону (в Балтійському регіоні розмір портових зборів сильно залежить від частоти суднозаходів, в той час, як в Чорному морі така практика майже відсутня), не тільки перешкоджає розвитку лінійних поромних повідомлень, а й по суті є одним з найважливіших факторів, що гальмують розвиток круїзного бізнесу в Чорному морі. Професія моряків унікальна, так як вони повинні не тільки дотримуватися вимог з безпеки судноплавства та охорони життя на морі, але і працювати в інтернаціональних екіпажах, дотримуючись міжнародних вимог несення вахти, організації технічного обслуговування судів і взаємодії в штатних і екстремальних ситуаціях. У зв'язку з цим ще в 1978 р були прийняті

Конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти і Кодекс-додаток 1 до Конвенції, які регламентують мінімальні вимоги до знань і професійних навичок моряків. Ці вимоги періодично «посиллюються» з урахуванням нових систем освіти [37]. Причому в зв'язку з тим, що вищезгадані документи регламентують мінімальні вимоги, більш правильно оцінювати не факт досягнення регламентного мінімуму, а рівень перевищення цього мінімуму, тобто «запас плавучості» національних систем освіти. Навчально-тренажерний комплекс «Адмірал» - це навчальний центр з підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки моряків і берегових фахівців, що бажають отримати морську спеціальність. Ідеєю створення центру було об'єднання досвідчених фахівців морської галузі, готових передати свої досвід і знання початківцям морякам, таким чином підняти рейтинг українських моряків на світовому ринку праці. В УТК «Адмірал» впроваджена система управління якістю, відповідно до стандартів ISO 9001: 2008, ISO 14001: 2004, сертифікована «BUREAU VERITAS» і забезпечує навчання слухачів відповідно до міжнародного стандарту якості. Центр підготовки моряків «Адмірал» був створений в 2011 році і має ліцензії Міністерства освіти і науки України, Міністерства інфраструктури України. За час існування центру було проведено комплекс робіт по створенню матеріально-технічної бази для підготовки моряків, що не поступається імпортованим аналогам. Все тренажерне обладнання центру відповідає вимогам міжнародних конвенцій ПДНВ 78 з манільськими поправками 2010 [20], Солас, МКУБ і ІМО модельних курсів. Центр має просторі навчальні класи, електронні засоби навчання і тестування, потужну базу для практичних занять і тренажери, що імітують ситуації порятунку на борту судна. У навчально-тренажерному комплексі колектив намагається дати необхідні знання та навички, які допоможуть зайняти гідне місце на нелегкій морському шляху. Стати конкурентоздатним фахівцем і моряком, і перемагати не числом, а вмінням. Тренажерна база УТК «Адмірал» допоможе на практиці відпрацювати необхідні навички, включає в себе:

- симулятор навігаційного містка від компанії «Транзас Україна»;
- симулятори картографічних навігаційних систем від компанії «Транзас Україна»;
- симулятори використання коштів автоматичної радіолокаційної прокладки від компанії «Транзас Україна»;
- симулятори використання глобальної морської системи зв'язку при біді і безпеки;
- тренажерний комплекс імітує екстрені ситуації: боротьбу з пожежею на відкритій палубі і в приміщенні, проходження через задимлене приміщення, залишення судна на рятувальній шлюпці [37].

Таким чином, морська освіта, система управління морською освітою має носити системний і безперервний характер, а навчальна діяльність особистості є невід'ємною і природною складовою частиною всього способу життя людини в будь-якому його віці.

1.2. Концептуальні підходи до організації освіти сучасного моряка

Важливою умовою безпеки сучасного мореплавання є рівень професійної підготовки морських фахівців, діяльність яких часто здійснюється в складних ситуаціях, тому все більшої актуальності набуває педагогічне завдання сучасного менеджменту – підготувати студентів, курсантів у цивільному морському вузі до діяльності в екстремальних умовах, яка спрямована на вдосконалення змісту навчально-методичних програм, впровадження інноваційних технологій, орієнтованих на формування стійких професійних навичок.

Професійна підготовка курсантів морських вузів – це процес розвитку особистості майбутнього фахівця, здатного вирішувати поставлені перед ним завдання, в тому числі, в екстремальних умовах. Поряд зі спеціальною підготовкою курсантів морських вузів важливе місце в процесі навчання

займає формування готовності до професійної діяльності в екстремальних ситуаціях. Це узгоджується з вимогами професійного стандарту за фахом «Управління водним транспортом», де наголошується на необхідності підготовки майбутніх морських інженерів до професійної діяльності по організації роботи колективу в складних і критичних умовах, прийняття управлінських рішень в складних ситуаціях і готовність нести за них відповідальність, по оволодіння методами захисту персоналу та пасажирів від катастроф і випадкових подій [26].

Не зважаючи на підвищену увагу до теорії і практики професійного навчання і виховання морських курсантів, в роботах учених аналізуються окремі аспекти професійної готовності – інженернотехнічна, інформаційно-технологічна, морально-психологічна і ін. (В. Афанасьєв, М. Бокарьов, С. Бондарєв та ін.).

Діяльність в екстремальних умовах фахівців морських професій носить комплексний характер, висуває підвищені вимоги до тактико-виконавських дій, використання ними готових конструктів і інструкцій. Дослідження формування конструктивних умінь, здатності до конструювання і вирішення інженерно-технічних завдань, особливо використання навчально-тренажерних установок, присвячене ряд досліджень (Я. Пономарьов та ін.). Однак в умовах екстремальних ситуацій велика роль людського фактора, прояви особистісних якостей фахівця, його інтелектуальних здібностей, креативного мислення. Діяльність фахівця в екстремальних умовах можна розглядати як складний професійно-технічний і психологічний процес аналізу мінливості обстановки і своєчасного прийняття оптимальних рішень, спрямованих на ліквідацію аварійної ситуації. Аналіз статистики аварійності на морському флоті показує, що значні витрати на технічне переоснащення суден не сприяли суттєвому зниженню кількості аварій, що супроводжуються загибеллю людей і величезними матеріальними втратами. При будь-яких екстремальних на людині лежить відповідальність за прийняття рішення. Від правильних і своєчасних дій морських фахівців, їх

професіоналізму і особистих якостей залежить життя екіпажу і збереження судна [29].

Впровадження сучасних технологій в освітній процес є одним з ключових завдань у багатьох країнах. Необхідність відповідності якості підготовки морських спеціалістів відповідно до нових технологій і нових міжнародних стандартів висунула в сучасних умовах концепцію безперервної освіти, включаючи «новий» термін – дуальність освіти. Перед морськими навчальними закладами та морською індустрією в цілому стоїть питання про розробку інструментів, які зможуть забезпечити дистанційне навчання моряків, навіть в умовах коронавірусу чи фізичної відсутності їх за партою, отримання певного рівня підготовки, в тому числі сертифікаційного навчання. Такі країни, як: Англія, США і Австралія, випереджають Україну у виконанні цієї задачі. Однак знаходження системи освіти України на початковому етапі вирішення задачі про дистанційне навчання можна розцінювати і як вигідне становище, так як можна уникнути помилок, ґрунтуючись на досвіді закордонних колег. Мета навчання традиційно розглядається як придбання студентом системи умінь і знань, які формуються відповідно до моделі фахівця, тобто придбання високого професіоналізму, що виробляється з інтегрованою сукупністю специфічних знань з різних предметних областей і напрацьованого практичного досвіду.

Як відомо, панівний статус наукових знань, освіченість населення, кваліфікація працівників, зацікавлених в постійному нарощуванні масштабів інноваційного процесу, вміння застосовувати нові знання, відкриття і винаходи у виробництві, конкурентоспроможність на базі інноваційної моделі економіки [35, с.156]. Говорячи про морську освіту, слід виходити з того, що престиж будь-якого морського фахівця, визначається його високим рівнем, об'ємом і універсальністю знань, сукупністю відомостей в області морегосподарської діяльності, його кругозором в сфері морської діяльності, дослідженні морського середовища, економічних, політичних і правових проблем використання просторів і ресурсів Світового океану. Кадрове

забезпечення всіх видів морської діяльності має першорядне значення і передбачає створення умов для збереження і залучення кваліфікованих кадрів та плавскладу, сферу управління морською діяльністю, збереження і розвиток структури освіти зі спеціалізацією на всі види морської діяльності [36, с.8].

У зміст підготовки морських фахівців входить якісне забезпечення основ гуманітарних, соціальних, економічних, математичних і природничо-наукових знань, здобуття вищої спеціальної професійної освіти, що дозволяє випускнику успішно працювати і володіти універсальними і предметно спеціалізованими компетенціями в морській сфері, в забезпеченні безпеки людського життя на морі і збереженні навколишнього морського середовища і т.д., які сприяють його соціальній мобільності на ринку праці, а також формування соціально-особистісних якостей, таких, як: відповідальність, організованість, цілеспрямованість, працелюбність, громадянськість, комунікативність, толерантність, підвищення загальної культури і т.д. Забезпечення безпеки мореплавства здійснюється шляхом неухильного дотримання відповідних норм міжнародного права і законодавства, підтриманням, вдосконаленням і розвитком засобів навігаційно-гідрографічного і гідрометеорологічного забезпечення, виконанням класифікаційні них вимог до технічного стану та придатності судів, їх усебічного оснащення і забезпечення, підготовки і сертифікації екіпажів суден і т.д.

Фахівці – це освітній продукт, підготовка якого оплачена державою. Зроблені витрати повинні повернутись платнику податків для реалізації нових проектів, в тому числі, і в галузі освіти. В системі повинні бути розумні обмеження, перш за все, за чисельністю вищих навчальних закладів та чисельності студентів. Для формування передової морської освіти Україні необхідний планомірний перехід до комплексного морського утворення. Для цього потрібно об'єднати морські навчальні заклади в морські навчальні комплекси навколо морських академій і університетів за регіональним і

цільовим принципом. Кожен такий комплекс повинен знайти стратегічного партнера в області цільової підготовки кадрів, знайти великі вітчизняні чи зарубіжні судноплавні компанії. За їх замовленнями повинна готуватися значна частка фахівців усіх рангів. Плавальної практики на судах судноплавних компаній такого партнера повинні бути забезпечені всі курсанти, що проходять морську підготовку. Також на судах компаній мають проходити стажування викладачі навчальних закладів, і інструктори тренажерів, які безпосередньо навчають курсантів і підвищенні кваліфікації фахівців [28]. Судновласники і компанії повинні дозволити залучати найбільш підготовлену молодь і вже сформованих фахівців флоту до викладацької діяльності. Україна – морська держава, у якій готують висококваліфікованих кадрів для морської індустрії і утримати цей високий рівень необхідно спільними зусиллями, в тому числі у результаті цільових перевірок згідно впровадження передових методів комплексної освіти – системи безперервної морської освіти, що включає в себе такі категорії: початкова і середню професійну освіту (ліцеї, ліцейські класи, коледжі); вища професійна освіта (бакалавр, магістр); додаткова освіта (перепідготовка, підготовка і підвищення кваліфікації морських фахівців); цільова підготовка (підготовка фахівців для роботи на спеціалізованих судах); плавальна практика курсантів; перепідготовка фахівців судноплавних компаній; плавальна стажування інструкторів і викладачів і т.д. На жаль, в даний час наші морські навчальні заклади з багатьох причин не можуть забезпечити працездатність такої системи. Існуючі приватні морські навчально-тренажерні центри та інші навчальні заклади щодо забезпечення підготовки моряків в рамках вимог Міжнародної Конвенції ПДМНВ-78 з поправками [20], що не в силах повністю забезпечити плавальну практику учнів, і навчання на висококласних комп'ютерних тренажерах-симуляторах не може її замінити. Морські навчальні заклади, як правило, сертифіковані кваліфікаційними товариствами і в обов'язковому порядку щорічно підтверджують свою відповідність вимогам ПДМНВ-78, але без плавальної

практики підготувати кваліфікованого спеціаліста досить складно, а то і неможливо. Професія моряків унікальна, так як вони повинні не тільки дотримуватися вимог з безпеки судноплавства та охорони життя на морі, але і працювати в інтернаціональних екіпажах, дотримуючись міжнародних вимог несення вахти, організації технічного обслуговування суден і взаємодії в штатних і екстремальних ситуаціях.

Питання відповідності української системи підготовки моряків Міжнародної конвенції з підготовки, дипломування моряків та несення вахти (STCW 78) [20] сьогодні стоїть особливо гостро. Витіснення з світового ринку праці українських фахівців молодшого складу вже прийняло постійний характер – судновласники хочуть наймати представників інших національностей. І це питання не національності, а рівня підготовки і якості персоналу. У зв'язку з реформою в сфері вищої освіти кваліфікація «Спеціаліст» скасована, але в Положенні написано, що посаду старшого механіка повинен зайняти фахівець або магістр. Як забезпечити якісну професійну підготовку моряків, конкурентну здатність морських кадрів? Очевидним є тісний взаємозв'язок між морськими освітніми установами, центрами з підготовки морських фахівців і українськими круїнговими компаніями як посередниками між моряком і судновласником. Програми тестування, наприклад, «V-Ships» включають цілий пакет теоретичних і практичних (на тренажерних симуляторах) тестів, в тому числі і Marlins Test з англійської мови. Компанія пропонує роботу моряку тільки в тому випадку, якщо він пройшов всі етапи тестової програми на «відмінно» і «добре». У програмі навчання профільних навчальних закладів передбачено обов'язкове проходження плавальної практики протягом 12 місяців, на підставі якої видається робочий диплом, і потім сертифікат компетентності. Особливим фактором, що впливає на якість освіти, є мотивація учнів. Ті, хто хоче вчитися, вже мають певну базу знань і націлені досягти поставленої мети.

Реформування системи вищої освіти на сучасному спрямована на вирішення завдання підготовки конкурентоспроможного фахівця на

вітчизняному та світовому ринку праці [3-4]. Ці вимоги періодично «посиллюються» з урахуванням нових запитів практики. І морські держави повинні ліквідувати невідповідності в своїх системах освіти, тобто правильно оцінювати не факт досягнення регламентного мінімуму, а рівень перевищення цього мінімуму, тобто «запас плавучості» національної системи освіти. Видається актуальним, насамперед, розглянути рівень фундаментальної підготовки моряків. Ця проблема полягає в розбіжності діючих в Україні освітньо-кваліфікаційних рівнів з визнаними в інших морських країнах. Це розбіжність пов'язано з неповним урахуванням Міжнародного стандарту класифікації освіти (ISCED-1997), який прийнятий Генеральною Конференцією ЮНЕСКО. Відповідно до стандарту ISCED-1997 регулярна освіта має такі рівні, перші три з яких практично повністю збігаються з використовуваними в нашій країні – початкова, початкову середню освіту і середню освіту.

Відповідно до Конвенції про технічну і професійну освіту, прийнятої 10 листопада 1989 року Генеральною Конференцією ЮНЕСКО, вищу освіту в галузі техніки повинне забезпечувати базову підготовку «з урахуванням вимог міжпрофесійної мобільності, підвищення професійної кваліфікації та поновлення знань, навичок і розуміння». Іншими словами, фундаментальна і загальноінженерна підготовка повинна забезпечити істотний «запас» в знаннях, і фахівці з вищою технічною освітою повинні отримати підготовку, що дозволяє їм працювати в кожній із сфер інженерної діяльності: проектування, конструювання, експлуатація, ремонт і т.д [2].

Відповідно до вищезазначених Конвенцій і Кодексом, первинні посади на судах названі «рівнем експлуатації», посади після первинних - «рівнем управління». Для заняття посад, що відповідають рівню управління, передбачаються додаткові знання, уміння і професійні навички. В Україні для заняття посад рівня управління передбачені курси підвищення кваліфікації, які на практиці вважаються необов'язковими, якщо претендент недавно отримав освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, спеціаліста або

магістра. Відповідно в навчальних закладах розроблені і програми курсів підвищення кваліфікації і стажування: не за принципом різниці в знаннях і професійних навичках на рівнях управління і експлуатації, а за принципом огляду раніше вивченого і викладу галузевих новин протягом двох тижнів. В Україні не врегульована нормативно і фактично відсутня регламентована підготовка моряків на посаді після первинних, бо, відповідно до закону, підвищення кваліфікації має трактуватися виключно як «набуття особою здатностей виконувати додаткові знання і обов'язки в межах спеціальності».

Підготовка фахівців, які претендують на посаду після первинної \, повинна мати обов'язкові елементи регулярного навчання, передбачені стандартом ISCED-1997 (навчальна програма, навчальні модулі, організоване вивчення навчальних предметів, а також вихідний контроль знань, причому вихідний контроль знань в рамках вищої освіти повинен передбачати виконання випускної роботи, яка демонструє вміння самостійно вирішувати виробничі завдання). Відповідно до Конвенції та Кодексу, суднові фахівці повинні раз в 5 років підтверджувати професійну придатність або наявністю стажу роботи на судні, або проходженням навчання, яке в оригіналі Кодексу англійською мовою названо «the refresher and updating courses», але офіційно переведено як «перепідготовка і підвищення кваліфікації» [25, с.80].

Таким чином, в Україні є істотні проблеми в системі освіти моряків, які вимагають як законодавчого, так і нормативного врегулювання.

Світовий досвід передових морських навчальних закладів показує недостатність підпорядкування морської освіти тільки Міністерству освіти. Удосконалення національної морської освіти можливо лише в тісній співдружності з судноплавними компаніями. Дивно, що з п'ятірки світових лідерів з поставок на світовий флот моряків три країни виявилися з Чорноморського регіону. Якщо подивитися на офіцерський склад світового торгового флоту, то знову ж таки, потіснивши Філіппіни, в лідери вирвалася Індія (46,5 тис. офіцерів). А ось Україна за кількістю офіцерів займає четверте місце в світі - 28,9 тис. осіб [25, с.78].

У різних країнах вища освіта має свої особливості, проте при всьому різноманітті національних рис можна говорити про загальний набір базових принципів. Так, англо-саксонська модель, яка сформувалась в Об'єднаному королівстві і була застосована в усіх британських домініонах, має три основні ступені вищої освіти: бакалавр (в середньому 3-4 роки) - магістр (1 рік) - доктор наук (3-4 роки).

Характерною особливістю організації освітнього процесу, наприклад, в японських університетах є чіткий розподіл на загальнонаукові та спеціальні дисципліни. Перші два роки всі студенти отримують загальноосвітню підготовку, вивчаючи загальнонаукові дисципліни – історію, філософію, літературу, суспільствознавство, іноземні мови, а також, слухаючи спецкурси з своєю майбутньою спеціальністю. За перший дворічний період студенти отримують можливість глибше вникнути в суть обраної спеціальності, а викладачам – переконатися в правильності вибору студента, визначити його науковий потенціал. Базовий курс вищої освіти становить 4 роки за всіма основними напрямками навчання та спеціальностями. Після закінчення базового курсу присуджується ступінь бакалавра - *Gakushi*. Випускники університетів, які мають необхідні вміння і навички, можуть продовжити навчання, отримавши ступінь магістра (*Shushi*). Таке навчання триває два роки. Програма на ступінь магістра передбачає поглиблену наукову і професійну спеціалізацію. Випускники вищих навчальних закладів продовжують навчання в компаніях, судновласників, які взяли їх на роботу. Система «довічного найму» передбачає, що людина працює в одній компанії до 55-60 років. При відборі претендентів враховується рейтинг університету серед інших вузів, а також результати тестів, які складає сам випускник [26, с.190].

Освіта за кордоном у галузі морської інженерії та будови судна з кожним роком стає все більш популярно серед українських абітурієнтів. По-перше, за кордоном навчання, яке у першу чергу орієнтоване на здобуття практичних умінь і навичок, здійснюється на кращих зразках техніки, на

нових тренажерах, що відповідає рівню міжнародних компаній. По-друге, диплом закордонного інституту має високе котирування у зарубіжних роботодавців.

Щоправда, тенденція останнього десятиріччя в Україні така, що система управління закладами освіти морського профілю спрямована на покращення саме матеріально-технічної бази навчальних закладів. Зокрема, це стосується флагманів вітчизняної морської освіти – Національного університету «Одеська національна морська академія» та Херсонської державної морської академії. В освітньому процесі використовуються сучасні технології і методи навчання. Тренажерні комплекси цих морських закладів оснащені гаджетами останніх модифікацій з пакетом програм для навчання і контролю знань курсантів, тренажерами, аналогічними до тих, що є в оснащенні сучасних суден [32].

Разом з тим, в системі морської освіти є ряд невирішених проблем. Так, гостро стоїть питання з організацією виробничої практики, коли курсантам, особливо кадетам, досить складно піти у перший рейс. Необхідно коригування навчальних програм, наближення їх до реальних умов роботи флоту. На нашу думку, більше уваги в ході освітнього процесу варто приділяти здобуттю практичних умінь і навичок, зокрема ведення суднової документації, оцінки ризиків і вмінню самостійно аналізувати ризики, управління людьми, вмінню віддавати і виконувати накази.

У закладах морського профілю України здійснюється не лише підготовка фахівців до роботи на морському флоті, а й навчання кадрів для роботи в системі морської освіти.

У міжнародному морському судноплавстві існує чітка градація підготовки командирів – це рівень експлуатації та рівень управління. До першого рівня відносяться морські фахівці, що займають посади старшого помічника капітана і капітана, другого механіка і старшого механіка, а до рівня експлуатації – фахівці, що займають посади нижче зазначених, які залучаються до вахтового обслуговування судових технічних засобів на

містку і в машинному відділенні. Фахівцями рівня експлуатації можуть стати випускники морських академій, коледжів, училищ, то офіцерський рівень підготовки здатна забезпечити лише морська академія.

Система підготовки морських фахівців постійно удосконалюється. Це в першу чергу пов'язано із збільшенням фінансуванням, покращенням науково-технічної бази та рівня підготовки викладачів та керівників закладами морського профілю.

РОЗДІЛ 2. ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ

2.1. Управління закладами вищої освіти морського профілю в умовах сьогодення

Однією з інновацій в законодавчому процесі України, зокрема законах «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017) є втілення в життя нової парадигми освітнього процесу – студентоцентризму. Основа такого навчання – компетентнісний підхід до розробки і втілення в життя освітніх програм. Система морської освіти в Україні зараз перебуває на перехідному етапі свого розвитку. Проект нового стандарту підготовки судноводіїв відображає повністю складову компетентнісного підходу, забезпечує системність у підготовці командного складу судна до творчої комунікативної роботи в складі екіпажу, реалізує принцип безперервної освіти. Таким чином, вищі морські заклади освіти орієнтовані на покращення якості професійної підготовки морських спеціалістів.

Загалом, система вищої морської освіти в Україні знаходиться на дуже високому рівні. Цьому існує ряд пояснень. По-перше, Україні дісталась солідна і розгалужена система морських інститутів, тренувальних баз і кращих традицій морської держави. По-друге, за роки незалежності вищі навчальні заклади морського профілю зуміли стати на ринкові рейки, оснащивши свої тренувальні бази новими приладами, тренажерами, виховавши не одне покоління висококваліфікованих спеціалістів, як управлінців, так і моряків. У морських інститутах України заняття проводять ґрунтовно підготовлені професорсько-викладацькі кадри, налагоджена навчально-виховна та дослідницька робота.

Наприклад, Одеська національна морська академія (ОНМА) є одним з лідерів серед кращих вищих навчальних закладів України. Завдяки якості вищої освіти, яке отримали в стінах академії тисячі висококваліфікованих

фахівців, вона давно і добре відома у світовому морському суспільстві. Випускникам академії притаманний високий рейтинг серед випускників провідних морських вищих навчальних закладів (інститутів, академій, університетів) [32].

Сьогодні тут здобувають вищу освіту понад 5000 курсантів та студентів. Щорічний випуск становить близько 1000 фахівців.

В академії здійснюється підготовка фахівців за всіма освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр, спеціаліст, магістр за основними напрямками і морських спеціальностей. Академія акредитована за IV рівнем акредитації [32]. Інженерні спеціальності акредитовані Інститутом морської техніки, науки і технологій (IMarEST) Великобританії. Спеціальність "Судноводіння" акредитована Морським інститутом (NI) Великої Британії.

Наукова бібліотека ОНМА та її філії в Маріуполі й Ізмаїлі мають навчальний та науковий фонд, який містить понад 500 тисяч книг, читальні зали оснащені комп'ютерною технікою з можливістю користування мережею Інтернет.

Всі курсанти денної форми навчання забезпечуються формою одягу, харчуванням і проживанням за встановленими нормами. Особи, які навчаються в академії, мають право на отримання стипендії відповідно до чинного законодавства. Режим роботи і відпочинку курсантів регламентується розпорядком дня, який моделює умови життя і роботи на судні і відповідає статутним положенням морського флоту. В процесі навчання значна увага приділяється тренажерній підготовці відповідно до STCW-78 з поправками [32].

Виховання курсантів академії здійснюється відповідно до завдань Концепції громадянської освіти України, яка визначає, що підростаючому поколінню необхідно не тільки передавати знання про досвід побудови демократичної системи світовими державами, але і формувати мотивацію і

основні вміння, необхідні для відповідальної участі в цивільно-політичних процесах, критично-конструктивного ставлення молоді до життя суспільства; сприяти становленню активної позиції громадян щодо реалізації ідеалів і цінностей демократії в Україні; створювати умови учням для набуття досвіду громадської діяльності, демократичної поведінки та комунікативної взаємодії [32].

Протягом всієї історії існування навчального закладу було забезпечено високий професіоналізм науково-педагогічного персоналу, стандарти освіти і практичної підготовки курсантів, які відповідають міжнародним і національним вимогам. НУ «ОМА» є провідним навчальним, науковим і методичним центром, який визначає стратегію і шляхи розвитку морської освіти в Україні.

За роки незалежності України Національний університет «Одеська морська академія» відкрив нові спеціальності, створив мережу відокремлених структурних підрозділів, яка включає: Азовський морський інститут (Маріуполь), Дунайський інститут (Ізмаїл), Морехідний коледж технічного флоту, Морехідне училище ім. О.І. Марінеско, Інститут Військово-Морських Сил та Військове відділення Морехідного коледжу технічного флоту. Контингент курсантів та студентів академії з урахуванням структурних підрозділів складає біля 10 тисяч осіб, крім того, підвищення кваліфікації в університеті щорічно проходять тисячі моряків [32].

Система підготовки та дипломування моряків в Україні схвалена Міжнародною морською організацією (ІМО) та Європейською агенцією з безпеки на морі (EMSA), що дозволяє випускникам академії працювати в різних іноземних компаніях, у тому числі, на суднах під прапорами країн Європейського Союзу. У 2018 році відбулася інспекційна місія EMSA у Національному університеті «Одеська морська академія». Під час обговорення результатів перевірки інспектори EMSA відзначили високий рівень програм та курсів, за якими здійснюється підготовка моряків в

академії, якісну систему атестації, високий рівень спеціального обладнання і тренажерів, високу кваліфікацію викладачів та інструкторів НУ «ОМА».

Систему менеджменту якості академії сертифіковано Bureau Veritas відповідно до міжнародного стандарту ISO 9001:2015. Програми підготовки за 4 інженерними спеціальностями академії за рівнями «бакалавр» та «магістр» акредитовані Інститутом морської техніки, науки і технології Великобританії (IMarEST) на відповідність вимогам найвищого у Великобританії рівня «дипломованого інженера» (Chartered Engineer) [32].

НУ «ОМА» має все необхідне обладнання, методичне забезпечення та кадровий потенціал для підготовки випускників відповідно до вимог Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (STCW) з урахуванням Манільських поправок. Навчальні плани і програми бакалавра включають всі види обов'язкової підготовки для видачі першого диплома особи командного складу, а програми підготовки магістра забезпечують можливість за наявності відповідного стажу роботи займати старші командні посади (капітана, старшого механіка) на морських суднах. В Інституті післядипломної освіти «Центрі підготовки та атестації плавскладу» академії створені умови для ефективного підвищення кваліфікації моряків. Наявність наукових шкіл, аспірантури та докторантури, спеціалізованої вченої ради з захисту дисертацій, випуск збірників наукових праць академії забезпечують можливість ефективної підготовки кадрів вищої кваліфікації: докторів філософії і докторів наук.

До послуг курсантів курсантське містечко, на території якого розташовані: 4 будівлі екіпажу (гуртожитки), їдальня і буфет, бібліотека, спортивний комплекс, сучасний медичний центр, власна газова котельня. У НУ «ОМА» створені всі умови для занять фізичною культурою і спортом: басейн олімпійського класу, ігрові та тренажерні зали, міні-стадіон, водна станція на березі моря [32].

В 2019 році 967 курсантів академії (без урахування відокремлених структурних підрозділів і студентів заочної форми навчання) пройшли плавальну практику на суднах 144 іноземних компаній. З кожним роком все більше судноплавних компаній світу віддають перевагу випускникам нашої академії. Диплом випускника НУ «ОМА» надає широкі перспективи кар'єрного росту, як на флоті, так і на березі, на підприємствах та в компаніях морської індустрії.

Херсонська державна морська академія – перший на території сучасної України заклад морської освіти, менеджмент якого робить усе можливе для удосконалення системи підвищення якості підготовки морських фахівців відповідно до вимог міжнародних стандартів та зміцнення авторитету і конкурентоспроможності вищих морських навчальних закладів України на міжнародному ринку праці.

За 184 роки існування в першому в Україні морському навчальному закладі підготовлено понад 50 тисяч морських фахівців. Серед них більше трьох тисяч капітанів далекого плавання, більше 2 тисяч старших механіків, близько тисячі електромеханіків, стільки ж начальників радіостанцій сучасних морських суден.

Академія є правонаступницею Херсонського училища торговельного мореплавання, створеного в 1834 році, і повноправною спадкоємицею його почесного статусу першого морського навчального закладу в Україні [38].

Херсонська державна морська академія – це державний вищий навчальний заклад IV рівня акредитації. У ньому здійснюється підготовка морських фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями від кваліфікованого робітника, молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста і магістра за спеціальностями «Судноводіння», «Експлуатація судових енергетичних установок» і «Електричні системи і комплекси транспортних засобів».

В академії функціонують факультети судноводіння та суднової енергетики. У структурі академії працюють Морський коледж і Професійно-морський ліцей як структурні підрозділи без права юридичної особи. Академія та її структурні підрозділи функціонують як єдиний навчальний заклад з єдиними принципами організації навчально-виховного процесу. На кафедрах академії, у Морському коледжі та Професійно-морському ліцеї працюють доктори наук, професори, кандидати наук, доценти та викладачі вищої категорії [38].

Одним з пріоритетних завдань академії є підготовка конкурентоспроможних морських фахівців на національному та світовому ринках праці. Курсанти академії та коледжу проходять практичну підготовку на суднах відомих у світі судноплавних компаній Німеччини, Греції, Голландії, Великобританії, США, Ліберії та інших. Крім того, щорічно академія запрошує для викладання спеціальних дисциплін кращих викладачів вищої кваліфікації з країн Європи [38].

Система управління академією вимагає від її керівництва йти у ногу з часом, саме тому з метою координації змісту теоретичного навчання в академії вимог практичних навичок курсантів безпосередньо на судні, компанією «Marlow Navigation» і навчальним закладом на базі сучасного судна «HR Констилейшн» в США створена спільна навчально-методична лабораторія Херсонської державної морської академії та компанії «Marlow Navigation». Тільки на обладнання 8 місць для практичної підготовки курсантів підприємством витрачено 240 тисяч доларів США [38]

Менеджмент академії велику увагу приділяє впровадженню в освітній процес новітніх технологій. Одним з напрямків цієї роботи є створення Херсонської державної морської академією та Київським національним університетом ім. Т.Г. Шевченка (Інститутом високих технологій) спільної

лабораторії з розробки електронних підручників та навчальних посібників для курсантів, студентів та учнів академії

У 2012 році наша Херсонська державна морська академія згідно з рейтингом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України посіла перше місце серед морських вищих навчальних закладів України.

2.2. Психологічна складова в управлінні закладом освіти морського профілю

Говорячи про специфіку навчання курсантів морських закладів освіти, необхідно виокремити декілька найбільш важливих чинників: організація освітнього процесу, який включає як теоретичну, так і практичну підготовку, що вимагає постійної психологічної готовності у майбутньому працювати в екстремальних ситуаціях, у закритому просторі, у відірваності від сім'ї і суспільного соціуму; у набутті ще в курсантські роки умінь виживання в екстремальних умовах, наданні відповідної допомоги іншим в морі (у шторм, вітер, стихію); ґрунтовної фізичної підготовки; вільного володіння англійською мовою; перебування у складі змішаних екіпажів, а так, – адекватне сприйняття культури, цінностей, традицій, мови, віросповідання інших народів, представники яких входять до складу екіпажу; проживання в екіпажі (морському гуртожитку); особлива субординація, регламентація діяльності часовими рамками, незвичні соціальні контакти – відсутність можливості постійного спілкування з батьками і друзями, вимушена необхідність взаємодії один з одним при вирішенні побутових проблем і під час виконання службових задач, яка супроводжується окремими психічними факторами, як з боку командирів рот, так і з боку неформальних лідерів; сенсорна і емоційна депривація в умовах перебування у відкритому морському просторі під час багатомісячних плавань, зокрема – практики.

Дослідник системи морської освіти в Україні О. Немцев переконує, що «ці специфічні фактори життєдіяльності накладають психологічний відбиток

на міжособистісне спілкування курсантів, а також на їх особистісні характеристики, знижуючи якості комунікативності, навіть якщо вони добре розвинені» [33]. Так, окремі дослідники схиляються до думки, що навіть ті курсанти, які вважаються комунікабельними, в процесі навчання періодично закриваються у собі, стають напруженими, мало контактними. На думку О.Нємцева, «Все це відбувається на фоні загострення різного роду комунікативних бар'єрів – від емоційних та інформаційних до елементарного дефіциту новизни соціального і природного оточення» [33].

На нашу думку, ці особливості ще й накладаються на такі особистісні властивості, як замкнутість, сором'язливість, некомунікабельність, емоційна ригідність, тривожність, агресивність, інтровертність, тоді шанси здійснювати адекватну комунікацію, а, відповідно, і адаптацію знижуються в кілька разів. У зв'язку з цим, особливого значення набуває вивчення специфіки, змісту і характеру управлінської майстерності у закладах морського профілю, аби менеджер зміг виявити можливостей зорганізувати і побудувати освітній процес, практичну діяльність, долаючи перешкоди у ході розвитку комунікативних компетенцій [33]. Отже, формування має важливе значення для морських фахівців, які є представниками професійної групи, на яку впливає безліч екстремальних факторів, різних за своєю природою і силі впливу. Природні фактори: качка, клімато-зональні контрасти, морська хвороба. Техногенні фактори: шум, випромінювання від устаткування судна, токсичність вантажу, полімерних матеріалів, з яких виготовлені корпусні деталі, внутрішні приміщення судна. Тимчасові фактори: надмірна тривалість рейсів, цілодобовий вахтовий режим роботи, відсутність вихідних днів, нерівномірний розподіл виробничих навантажень і відпочинку: то робота, то бездіяльність. Соціальні фактори: відірваність від сім'ї, суворе дотримання дисципліни, сувора субординація, нероздільність побутової та виробничої сфери життєдіяльності, невизначеність і очікування (в рейсі – стосовно сім'ї; після рейсу – у пошуку місця роботи) – В.Репетей

[35, с.156] та ін. Курсантів треба готувати до недопущення конфліктів у в таких умовах. Вони повинні розуміти, що на суші можна списати на складний характер людини, в морі стає джерелом загрози для безпеки плавання. Актуальним і практично значущим залишається питання діагностичного дослідження комунікативних бар'єрів в середовищі курсантів морських університетів, адже саме від цього залежить специфіка управління закладами вищої освіти морського профілю.

У спеціальній фаховій літературі, як психологічного, так і загальнотеоретичного і методичного характеру, зі розкрито питання професійного навчання моряків, які з перших днів навчання у вузі включені в специфіку професійної діяльності. Це праці викладачів Херсонської державної морської академії: О.Дягілевої, Л.Кулікової, О.Токаревої, В.Чернявськогота ін.

Специфіка управління закладом морського профілю вимагає від його керівника завжди бути у курсі справ розвитку сучасного світового морського флоту, здійснювати комунікацію з представниками різних компаній – роботодавців. Бажаний результат, а саме – підготовка висококваліфікованого працівника морського флоту, може бути досягнутий тільки спільними зусиллями всіх організаторів роботи морського транспорту на основі співпраці. Проблеми співпраці щодо організації освітньої діяльності, практики, беззаперечно, мають вирішуватися спільними зусиллями колективу закладів освіти і роботодавцями, адже партнерство між керівництвом морської вищої школи і бізнесу – це не тільки спосіб створення ефективної, сучасної, інноваційної системи професійного морської освіти, а й важливий чинник розвитку галузі морського транспорту, її ефективного управління, основи якого закладаються в процесі теоретичної і практичної підготовки через систему врахування основ психології управління.

Навчальний простір являє собою умови для виконання освітньої взаємодіяльності. Відомо, що її дії спрямовані на зміну об'єктів, розташованих в цьому просторі, тому при його створенні вирішуються завдання визначення необхідного складу об'єктів, їх якісних характеристик і кількісних показників, а також враховується їх часова тривалість і характер відновлення кадрового потенціалу. Побудова освітнього простору установи здійснюється на основі розуміння його сутності, але направлена на створення практичних умов для виконання освітніх дій [27, с. 4]. Однією з важливих умов функціонування і розвитку освітнього простору виступає такий процес, як співпраця між закладами освіти, стек-холдерами.

Дослідники виділяють різні форми партнерства: навчально-стратегічне, за яким здійснюється координація та взаємодія з представниками закладу освіти та фірмами партнерами; освітнє, метою якого є координація взаємодії закладу освіти з роботодавцями всіх рівнів (середня, вища, післядипломна): надання фінансової грантової допомоги, створення сучасної навчально-виробничої бази; інформаційно-стратегічне, за яким відбувається інформаційне забезпечення змін і вимог в організації транспортної морської галузі; державно-приватне, яке виконує координацію взаємодії з представниками сектора економіки або з органами державної влади; між підприємством і закладом освіти, спрямоване на забезпечення якісної підготовки фахівців для конкретної галузі; партнерство закладів освіти і морських компаній на міжнародному рівні, тобто розвиток мобільності і ознайомлення з практичним досвідом підготовки фахівців у різних країнах світу.

У системі сучасних економічних відносин, що характеризуються високою самостійністю господарюючих суб'єктів, прями контакти кожної конкретної судохідної компанії з освітнім інститутом, з освітніми установами, здатними забезпечити підприємство необхідними йому спеціалістами, продовжує залишатися важливою реальною необхідністю.

Проведений нами аналіз роботи Херсонської державної морської академії засвідчив про різні форми роботи співпраці з роботодавцями: цільове замовлення на підготовку фахівців із судноводіння і інженерного обслуговування суден через проведення семінарів, конференцій, зустрічей з роботодавцями, пряме залучення замовників в структуру закладу освіти, наприклад, науково-методичні та організаційно-педагогічні структури, комісії з розробки сучасних технологій підготовки, ради із створення сучасної навчально-виробничої бази. Також представники роботодавців беруть участь в розробці навчальних планів, їх залучення до керівництва курсовими і дипломними проектами.

Швидкий розвиток інноваційних процесів в галузі мореплавства призводять до необхідності постійного оновлення знань морських фахівців і безперервного підвищення якості їх підготовки. Морська освіта стає одним з провідних чинників розвитку морської галузі. Якість підготовки випускників морських вузів до професійної діяльності залежить від багатьох умов. Це і якість освітньої (навчальної) програми, і якість кадрового і наукового забезпечення. Велике значення має належний рівень засобів організації освітнього процесу (матеріально-технічної, експериментальної бази, зокрема тренажерів; навчально-методичних комплексів; навчальних аудиторій; навчальних суден; високотехнологічних засобів навчання та ін.). підприємствами.

Широка палітра підприємств, які співпрацюють із закладами освіти морського профілю, безумовно, мають свої особливості, свій ринок праці, свою корпоративну культуру, що визначає відповідні вимоги до працівників цих компаній (судноплавних, кріюінгових, експедиторських, агентських та ін.). Всі ці вимоги досить складно в повному обсязі врахувати і відобразити в програмах професійної підготовки, але нормативні передбачені міжнародними конвенціями у сфері морських перевезень – залишаються незмінною умовою підготовки таких фахівців, тому в освітньому

менеджменті закладів підготовки майбутніх фахівців для морської галузі все необхідно враховувати, систематизувати, вносити корективи в організацію освітнього процесу, вибудовувати чітку вертикаль управління, організації та керівництва, враховуючи психологічні особливості майбутньої діяльності курсантів. Отже, розвиток взаємовигідного співробітництва підприємств і закладів освіти, приведення змісту навчання курсантів до вимог сьогодення, побудова і реалізація структурно-функціональної моделі управління цими процесами з урахування психологічної складової є основою успішної підготовки фахівців для морського флоту.

Взаємодія закладів вищої освіти морського спрямування і підприємств галузі в науково-довідковій літературі трактується як: «сукупність їх взаємопов'язаних окремих дій і діяльності в цілому. Характер взаємодії освітньої сфери і сфери виробництва визначається в першу чергу тим, що вона відбувається в умовах ринку праці, здебільшого міжнародного. І основними напрямками тут виступають такі:

- залучення галузевих об'єднань роботодавців (представників Всесвітньої морської організації, міністерства транспорту, різних судоходних компаній та ін.) до розробки пропозицій щодо вдосконалення процедур ліцензування освітньої діяльності та державної акредитації морських вузів, які здійснюють підготовку морських кадрів;

- вдосконалення планування обсягів підготовки морських кадрів для галузі торговельного мореплавства (і річкового, і морського транспорту);

- розвиток і впровадження програми супроводу курсантів на етапі їх професійної адаптації;

- вдосконалення системи організації виробничих практик та стажувань на судах і в берегових компаніях як національних, так і в іноземних [6, р.402].

Підприємства галузі, взаємодіючи з освітніми морськими установами, які готують морських фахівців, виконують такі функції:

- моніторинг попиту морських фахівців будь-якого рангу на внутрішньому та міжнародному ринку праці;
- визначення умов трудової діяльності молодих спеціалістів і їх супровід на етапі становлення;
- часткове або повне відшкодування витрат на підготовку молодих фахівців (цільова підготовка; - встановлення вимог до якості підготовки морських спеціалістів з урахуванням вимог морської галузі та міжнародних правил і конвенцій (в першу чергу, Конвенції підготовки і дипломування моряків і несення вахти з урахуванням Манільських поправок, прийнятих у 2010 р) [20].

Важливим є і той факт, що взаємодія вузів і підприємств відбувається в соціально-економічному середовищі, яка зазнає впливу не тільки внутрішніх, але і зовнішніх факторів, які включають наступне:

- професійна морська освіта на сьогоднішній день реалізується в основному на базі навчальних закладів за незначної участі роботодавців та морських профспілок;
- перевага віддається стандартам професії (без урахування багатопрофільної природи діяльності морських фахівців);
- роль загальноосвітнього (а не прикладного, на відміну від морської освіти за кордоном) компонента залишається лідируючою [6];
- обмеження, пов'язані з геополітичними змінами (наприклад, коронавірус, скорочення обсягів перевезень і ін.).

Форми і механізми партнерства закладів освіти морського профілю і судноплавних компаній при підготовці фахівців охоплюють різні сфери відносин між цими суб'єктами і визначаються інтересами всіх сторін-

партнерів, що свідчить про важливість узгодження інтересів кожного. Такими, наприклад, є організаційно-договірні форми партнерства «вуз – підприємство». Іншою формою партнерства – є укладання двосторонніх договорів про підготовку фахівців, направлення курсантів на виробничі бази і в судноплавні компанії для проходження виробничої практики, написання випускних кваліфікаційних робіт з урахуванням досвіду тієї чи іншої компанії та ін.

Не викликає сумніви теза про те, що партнерство закладів освіти морського профілю і підприємств галузі морського флоту відповідають сучасним умовам господарювання і вимогам світового ринку праці, конкретної галузі. Саме ця складова виступає основою довгострокових контрактах між навчальними закладами та підприємствами на підготовку і перепідготовку морських кадрів. Проведений аналіз такої роботи підтвердив, що ефективною є цільова контрактна підготовка фахівців, яка реалізується на основі виробничо-освітніх програм з урахуванням вимог і побажань роботодавців. У цьому контексті заклад освіти вибудував свою роботу таким чином, що підготовка і перепідготовка кадрів, управління цією підсистемою спрямоване на посилення зв'язків навчального закладу з компаніями, які перебувають у площині цього ринку праці, дає можливість ефективного працевлаштування випускників закладів морської освіти. Заклад освіти також бере на себе додаткові зобов'язання на підставі вивчення потреб ринку праці, вести роботу з підбору, організації та управління системи цільової професійної підготовки і (якщо виникає необхідність) здійснювати додаткове спеціалізоване навчання курсантів. Існуюча практика засвідчила, що додаткову цільову професійну підготовку роботодавець надає курсантові надає фінансову підтримку, забезпечує проходження ним виробничої практики і стажування, укладає договір з навчальним закладом про відшкодування йому витрат за додаткове навчання. Окремі зобов'язання покладаються і на курсантів: після завершення навчання приступити до

роботи в компанії і виконувати покладені на нього функціональні обов'язки. [36].

Такий підхід вимагає ґрунтовного використання основ освітнього менеджменту, координацію діяльності всіх посадових осіб у закладі освіти, викладачів, курсантів та роботодавців. А в цілому робота закладу освіти з вирішення проблем працевлаштування випускників сприяє формуванню і підтримці сприятливого іміджу освітньої установи і підвищенню ефективності його діяльності.

Окремий напрям в освітньому менеджменті системи вищої освіти з морського профілю посідають питання партнерства морських підприємств з морськими закладами освіти. Слід зазначити, що в Україні у системі таких закладів вищої освіти працюють інститути підвищення кваліфікації, зокрема у Херсоні працює приватний заклад освіти «Морський інститут післядипломної освіти ім. Ф.Ф. Ушакова» [39], в якому в освітньому процесі використовується сучасне навчально-тренажерне обладнання для оптимізації рівня підготовки та підвищення кваліфікації плавскладу відповідно до сучасних вимог державних та іноземних компаній. Зокрема, робота інноваційно навігаційно-тренажерного комплексу, у складі якого 8 навігаційних мостів, які працюють в одному віртуальному просторі. Комплекс є інтегрованою системою, яка імітує навігаційний майданчик на судні, оснащений найсучаснішим обладнанням, і включає радар, систему електронної картографії, модуль контролю за судновою енергетичною установкою, комплекс апаратури, модуль радіонавігаційних систем, систему контролю навантаження судна. Така база забезпечує підготовку та підвищення кваліфікації для моряків, сучасних фахівців.

У цьому контексті управлінська функція такого закладу освіти полягає у організації та плануванні роботи тимчасових груп працюючих на флоті фахівців з метою надання їм необхідної кваліфікації відповідно до нових вимог, а, отже, у цьому процесі велику роль відіграє науково-методичне

забезпечення, оперативне внесення змін до програм підготовки і перепідготовки за новими нормативно-правовими стандартами галузі, залучення додаткових кадрів, які мають високий рівень практичної роботи на флоті. Створення відповідної психологічної атмосфери у цих групах, поєднання роботи викладачів, які працюють на постійній основі та за тимчасовими угодами і контрактами.

Отже, чіткий освітній менеджмент у системі вищої морської освіти забезпечується:

- сучасними та гнучкими учбовими програмами;
- досвідченими та компетентними викладачами та інструкторами;
- спеціалізованими сучасними тренажерами на новітнім судовим обладнанні для гарантування відповідного рівня підготовки та підвищення кваліфікації моряків.

Вивчення питання управління в системі вищої морської освіти засвідчило, що ефективною формою партнерства бізнесу і морської освіти є також освітньо-промислові групи, здатні реалізовувати інноваційні проекти і програми, спрямовані на підвищення якості освітніх послуг, що сприяють оптимальним балансом компетенцій фахівців, закладених в процесі навчання, і вимог морської галузі до випускників і чинних фахівців.

Більш того, освітні центри та лабораторії, що працюють в тісній співпраці з бізнесом, наукою і освітою, дозволяють оптимізувати морську освіту, підняти її на новий рівень і тим самим внести вагомий внесок у підвищення ефективності галузі морського транспорту.

Партнерство між вузом і підприємством надзвичайно важливе як для керівника закладу морського профілю у системі підготовки курсантів, так і для бізнесу. Зокрема, щодо такого партнерства, то варто виокремити основні механізми взаємодії:

- організаційно-структурні, що включають консультативні ради, що складаються з представників різних судноплавних і берегових підприємств;
- опікунські ради, які відповідають умовам конкретних регіонів і конкретних роботодавців (судноплавних, крьюінгових, експедиторських, логістичних та інших компаній);
- тристоронні договори (які включають роботодавця, освітня установа, курсанта / студента), що забезпечують гарантію подальшого працевлаштування і допомагають випускнику швидше адаптуватися в нових для нього виробничих умовах, особливо на судні під час рейсу;
- організаційно-технологічні, що забезпечують визначення і реалізацію способів виконання виробничої, в тому числі плавальної практики на різних типах судів;
- психолого-педагогічні, що зв'язують цілі освіти з інтересами соціальних партнерів і забезпечують соціальне замовлення;
- змістовно-цільові, що включають модель випускника, що відповідає конвенційним вимогам до його підготовки; мети, обумовленої внутрішніми і зовнішніми можливостями навчального закладу; цільову підготовку фахівців для конкретного підприємства морської галузі;
- соціально-психологічні, що забезпечують адаптацію, професійну соціалізацію, формування професійної культури і етики, що особливо важливо, якщо враховувати велику ймовірність роботи випускника в змішаних екіпажах [6, р. 405].

Професійна адаптація і побудова професійної кар'єри випускника вузу є важливою умовою професійного розвитку і становлення його як професіонала. У цьому контексті цільових перевірок згідно говорити не про професію, а про поле професійної діяльності [2], маючи на увазі сукупність виконуваних морськими спеціалістами різних функціональних обов'язків із

суміжних областей, які підтверджують не тільки їх функціональну підготовленість, але також і соціальну зрілість і легкість адаптації, і детермінанту морської праці [5, р.47].

Вивчення питання підтвердило розуміння того, що професійна підготовка є безперервним процесом, яку кожен фахівець проходить від студентської аудиторії до практичної роботи на судні, підприємствах і виробництві. І чим ширший цей професійний освітній простір, тим вищим є рівень вирішення поставлених завдань – підготовка морських фахівців.

Особливе місце в управлінні закладом освіти, в тому числі і морського, посідає міжнародне співробітництво, що сьогодні в системі вищої освіти розглядається в контексті інтернаціоналізації освіти.

В освітній простір будь-якого сучасного вузу поряд з іншими включається і міжнародний компонент. Міжнародні зв'язки в цьому просторі потрібні для забезпечення підготовки майбутніх фахівців до контактів з іноземними партнерами, до узгодження суміжних виробничих процесів з іноземними фірмами, для засвоєння ціннісних орієнтацій, що склалися в світі, для підготовки до включення в міжнародні програми, проекти, дослідження. Це призводить до міжнародних узгоджень деяких компонентів, програм і просторів.

Заклади морської освіти продовжують працювати над розширенням можливостей використання міжнародного досвіду з метою поліпшення якості підготовки фахівців, здатних успішно працювати на світовому ринку праці. Наприклад, відділ міжнародного співробітництва Херсонської державної морської академії є структурним підрозділом, що забезпечує організаційне, технічне та інформаційно-методичне супроводження міжнародної діяльності Херсонської державної морської академії, розвиток співробітництва з міжнародними організаціями, навчальними закладами, вдосконалення освітнього процесу та підвищення якості підготовки з

використанням міжнародного досвіду відповідно до чинного законодавства, наказів і розпоряджень ректора Херсонської державної морської академії [38].

Метою діяльності співробітництва з міжнародними партнерами є організація роботи щодо участі Академії в міжнародних програмах у галузі морської науки та освіти, координація міжнародних програм, що реалізуються за участю Академії, сприяння співробітництву з закладами вищої освіти, дослідницькими центрами, організаціями інших країн, урізноманітнення форм навчання, створення умов щодо інтеграції системи освіти Херсонської державної морської академії у світовий науково-освітній простір.

Організація співпраці Херсонської державної морської академії із зарубіжними закладами вищої освіти, науковими установами та асоціаціями, вченими, викладачами та посадовими особами здійснюється через пошук інформації щодо міжнародних грантів, проектів, міжнародних наукових конференцій та програм підтримки науково-освітньої діяльності викладачів, співробітників, здобувачів вищої освіти та підготовки пропозицій щодо налагодження контактів із закордонними закладами освіти, агенціями, асоціаціями, а також їх представництвами в Україні. Серед провідних завдань менеджменту академії, окремих її структурних підрозділів є методичне керівництво оформлення проектів та аплікаційних документів для участі у конкурсах на отримання грантів міжнародних фондів та професійних асоціацій, сприяння викладачам та співробітникам Херсонської державної морської академії в наукових стажуваннях у зарубіжних закладах вищої освіти та установах; організація мобільності професорсько-викладацького складу та здобувачів вищої освіти [38].

Гарантія успіху в підготовці курсантів вимагає застосування сучасних педагогічних технологій, засобів, форм, методів, і звичайно, співпраця на міжнародному рівні. Така співпраця дозволяє об'єднувати однодумців в одну

мережу з метою поширення передового педагогічного досвіду та підвищення мобільності і викладачів, і студентів. Найпоширеніша форма співпраці між морськими вузами – це міжнародні проекти, мета впровадження і реалізація яких – допомогти морським освітнім установам і конкретним викладачам обмінюватися досвідом, представляти нові освітні продукти, брати участь у конференціях, форумах, семінарах та майстер-класах. Така робота багато в чому сприяє підвищенню конкурентності морських вузів, і морської галузі в цілому.

Вивчаючи питання, ми дійшли висновки, що, розробляючи міжнародні освітні проекти, необхідно враховувати наступні фактори:

- швидке зростання науково-технічного прогресу і повільне втілення його результату в процес підготовки майбутніх фахівців;
- диференціацію ринку товарів і послуг, вимоги бізнесу і обмежені можливості освітніх установ;
- слабкий облік реальностей сучасного бізнесу, що пов'язано зі зниженням рівня професіоналізму випускників;
- різні вимоги до рівня підготовки морських фахівців в різних країнах / інститутах / академіях / університетах.

Проекти, націлені на освітній міжнародне співробітництво, роблять свій вплив і на зміни в змісті освіти, що сприяє ідеї відкритої освіти [2].

Значне підвищення конкурентоспроможності майбутнього спеціаліста може бути досягнуто за допомогою «особистісної» диверсифікації освіти шляхом впровадження в освітню діяльність вузу міжнародних дуальних програм підготовки, що сприяють значному розширенню набору індивідуальних освітніх траєкторій.

Дуальні освітні програми в системі вищої професійної освіти можна розглядати як продуктивний засіб модернізації вищої освіти і одночасно як

інноваційну модель організації освітньої діяльності у ВНЗ. Дуальна освітня програма є способом модернізації освітньої діяльності ВНЗ, що забезпечує синергетичний ефект підвищення якості підготовки за рахунок інтеграції, взаємопроникнення різних компонентів об'єднуються освітніх програм [2].

Інтернаціоналізація освіти тягне за собою структурні інноваційні зміни на різних рівнях, в тому числі і на вузівському. Для вузу інтернаціоналізація освіти означає якісно нову зміну стратегії і постановку інноваційних системних освітніх цілей за трьома головними напрямками: інтернаціоналізація студентського контингенту; організація присутності навчального закладу в інших країнах через спільні проекти; інтернаціоналізація інноваційного педагогічного досвіду.

Регулюючий вплив на систему безперервного кадрового забезпечення морської галузі можуть надавати зацікавлені відомства, вищі органи влади і, звичайно, роботодавці.

Тісні контакти системи освіти та чинного виробництва, реального бізнесу стимулюють професійне зростання викладацького складу освітніх установ; гарантують випускникам установ професійної освіти працевлаштування за обраною спеціальністю з ясною перспективою кар'єрного зростання, сприяють формуванню і вдосконаленню їх професійної компетентності; забезпечують установам професійної освіти гарантований оплачувану замовлення на підготовку фахівців, можливість розвитку експериментально-навчальної бази, підвищення рівня і диверсифікації наданої освіти, рівня матеріальної підтримки викладацького складу і стимулювання його професійного зростання, а замовнику дають можливість на базі закладів професійної освіти готувати висококваліфіковані кадри.

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження дало підстави зробити наступні висновки:

1. Питання управління закладами освіти морського профілю є актуальною проблемою педагогічної науки, вирішує завдання організації освітнього процесу в цих закладах, спрямованого на підготовку високваліфікованих фахівців для роботи у морській галузі, зокрема на флоті.

Освітній менеджмент має свою психологічну складову і базується на науково-обґрунтованих теоретичних складових є складовою загального менеджменту, за професійними ознаками і характеризується впливом суб'єкта управління (керівника закладу того чи того рівня або профілю) на об'єкт управління (освітній процес, партнерство закладу освіти і роботодавців, міжнародне співробітництво).

Управління навчальним закладом морського профілю характеризується взаємовпливом двох підсистем – керуючою (планування, накази, розпорядження, збори, науково-методичні об'єднання, ради) і керованою, у якій відбувається реалізація організаційно-педагогічного забезпечення освітнього процесу та професійної підготовки.

Освітній менеджмент в закладах морської освіти базується на загальних закономірностях, функціях управлінської структури, методах та формах управління, які ми класифікували за змістом, спрямованістю, організаційними формами. Також методи управління в цих закладах базуються на психологічних особливостях майбутньої професійної роботи курсантів – соціально-психологічні, економічні. Також дослідження показало, що їх використання залежить від професіоналізму, соціально-економічних чинників розвитку країни, матеріально-технічних і фінансових можливостей закладу освіти, зв'язку з роботодавцями.

2. Змістові лінії в управлінні закладами освіти морського профілю визначаються метою, завданнями, принципами, функціями його діяльності в цілому, його структурними підрозділами, нормативно-правовими та законодавчими документами в освіті та підготовці кадрів до морського флоту як на рівні держави, так і світу. Як правило, всі вони сконцентровані в статуті закладу вищої освіти і характеризують психолого-педагогічні особливості підготовки кадрів для цієї галузі.

Зокрема, це: управління процесом практичної реалізації програм і проектів у кожному структурному підрозділі, аналізі результатів, визначення досягнень і прорахунків; оперативне управління поточними справами щодо функціонування закладу освіти, яке включає планування, облік, контроль, щостайпне підведення підсумків; організація і проведення регламентованих заходів; планування виробничої практики; визначення і втілення в життя форм роботи, співпраці з підприємствами-партнерами, у тому числі і міжнародними; організація і проведення системи післядипломної підготовки і стажування, в тому числі і працівників закладу освіти, а в цілому планування роботи за складовими: робота керівних та дорадчих органів, організація освітнього процесу, реалізація завдань науково-дослідної роботи та міжнародної співпраці.
3. Специфіка управління навчальним закладом морського профілю визначається нормативними документами до закладів такого типу (професійно-технічного спрямування), освітніми програмами за рівнями підготовки курсантів (бакалаври, магістри), особливості професійної роботи на флоті, корпоративною культурою, системою організації самого навчання за статутними вимогами, що передбачають особливого регламенту і перебування на службі. Посиленою увагою до мовної комунікації, зокрема, великим обсягом вивчення іноземної мови, створення матеріально-технічної бази, яка забезпечує перебування в майбутньому фахівців в екстремальних умовах,

проведення соціально-педагогічних заходів з полікультурного виховання, сформування основ роботи в змішаних (різноетнічних) екіпажах, формування психологічної стійкості до роботи в особливому соціальному середовищі (обмеженому в часі і просторі) та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bredneva V., Kosharskaya L., Linetskaya A. Drawing training of students – main basis engineers’ education // Вісник Одеського національного морського університету (ОНМУ). – Одеса: Вид-во ОНМУ. – 2016. – No 3(49). – С. 152-157
2. Fayvisovich A., Makashina I., Truschenko I. Joint educational programs within the frame of BSAMI: condition, problems, prospects / Conference proceedings. International scientific conference «Science and technology for sustainable maritime development».
3. Kosharskaya L. Application of the system approach to the development of the project of a safety management system for navigation in Ukraine [Text] / L. Kosharskaya, G. Makhurenko, M. Postan // Technology audit and production reserves. – 2017. – Vol. 4. – № 2(36). – P. 29-36. – Doi:10.15587/2312-8372.2017.109094.
4. Kosharskaya L. Application of the system approach to the development of the project of a safety management system for navigation in Ukraine [Text] / L. Kosharskaya, G. Makhurenko, M. Postan // Technology audit and production reserves. – 2017.
5. Makashina I. Cooperation Projects as a way of further BSAMI development/ Conference proceedings. International scientific conference «Science and technology for sustainable maritime development». Nikola Vaptsarov Naval Academy. – Varna 13–14 May. 2015. – С. 47–54.
6. Marichev I. Cooperation Projects in Maritime Education/ Conference paper. “Looking ahead. Innovation in maritime education”15th IAMU Annual General Assembly. Published by: Australian Maritime College. Launceston, Tasmania, Australia. 2014. – pp. 402–406.

7. Актуальні проблеми менеджменту в Україні: моногр. / за ред. Л. І. Федулова; Ін-т екон. прогнозування НАН України. – К.: Фенікс, 2005. – 320 с.
8. Бебик В. М. Менеджмент освіти глобального суспільства / В. М. Бебик // Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології: кол. моногр. – К.: МАУП, 2005.
9. Бердник У. В. Менеджмент в организации: учебное пособие. / У. В. Бердник – М.: "Инфра-М", 1997. – С. 23-25.
10. Бреднёва В.П., Кошарская Л.В. О формировании профессиональных компетенций будущих инженеров в процессе изучения графических дисциплин в вузе // Вісник Одеського національного морського університету (ОНМУ). – Одеса: Вид-во ОНМУ. – No 2 (51). – 2017. – С.188-193.
11. Вейлл Питер. Искусство менеджмента / Питер Вейлл. – М.: Новости, 1993. – С. 44-48.
12. Веснин В. Р. Основы менеджменту / В. Р. Веснин – М. — 1997.
13. Галькевич Р. С. Основы менеджмента / Галькевич Р. С. Набоков В. И. – М., — 1998.
14. Герчикова И. Н. Менеджмент / И. Н. Герчикова. Учебник. 2-е издание. – М. 1995.
15. Гольдштейн Г. Я. Основы менеджмента / Гольдштейн Г. Я. – Таганрог: ТРТУ, 1995. – 76 с.
16. Гончаров С. М. Основы менеджменту та маркетингу / С. М. Гончаров, В. Д. Дупляк – К., 1992.
17. Гончаров М. А. Основы менеджмента в образовании: учебное пособие / М. А. Гончаров — М.: КНОРУС, 2006.
18. Демчук В. С. Основы освітнього менеджменту / В. С. Демчук — К.: Ленвіт, 2007.—263 с.
19. Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент у системі освіти: навч. посібник / Г. А. Дмитренко. — К.: МАУП, 1999.

20. ИМО, Конвенция ПДМНВ 78/95 с поправками 2010 г.
21. Калюжная Т.В. Повышение эффективности системы качества образовательных услуг путем внедрения нового учебного курса / Т.В. Калюжная, Н.В. Савкин // Вісник СевНТУ: Зб. наук. праць. – Сев.: НТУ. Серія: Економіка і фінанси. – Вип. 138. – 2013. – С. 65-71.
22. Карамушка Л. М. Психологія управління: навч. посіб. / Л. М. Карамушка – К.: Міленіум, 2003. – 344 с.
23. Кузьмин О. Є. Сучасний менеджмент / О. Є. Кузьмин – Львів, 1995 р.
24. Лікарчук І. Л., До питання про методологічні засади освітнього менеджменту [Електронний ресурс] / І. Л. Лікарчук // Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/>.
25. Лызина Т.А., Кошарская Л.В. Обзор морского образования в Украине // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті: Зб.наук.праць. – 2017. – № 4(61). – С.77-86.
26. Макашина И.И. Оптимизация системы многоуровневого профессионального морского образования на основе полипрофильно-коммуникативного подхода / Методология исследования в профессиональном педагогическом образовании: сб. тр. 6 Междунар. методол.семинара / под общ. ред. И.И. Соколовой – СПб.: ФГНУ ИПООВ РАО. – 2013. – С. 184–191.
27. Маричев И.В. Современный морской университет в мировом образовательном пространстве. – Palmarium Academic Publishing. AV Akademikerverlag GmbH and CoKG. Saarbrücken. Deutschland / Germany. – 2014. – 84 с.
28. Маричев, И.В. Системная организация образовательного пространства. – Новороссийск: ГМУ им. адмирала Ф.Ф.Ушакова, 2013. – 216 с.
29. Маслов В. Принципи менеджменту в установах освіти / В. Маслов, В. Шаркунова // Освіта і управління — 1997. — № 1. — С. 77—84.
30. Международная конвенция по поиску и спасанию на море 1979 года. – Одесса: Издатинформ, 2006. – 35 с.

31. Миусов М. Одесская морская академия – флагман морского образования. – Одесса: Aqua Marine. – 2017. – No 3. – С. 28-31.
32. Національний університет «Одеська національна морська академія» [Електроний ресурс]. – Режим доступу: \ <http://www.onma.edu.ua/pruvitannya-rektora>
33. Немцев О.В. Подготовка морских специалистов в вузе / О.В. Немцев [Electronic resource]. – Available at: \www/URL: [https:// cyberleninka. ru/article/n/podgotovka-morskih-spetsialistov-v-vuze.pdf](https://cyberleninka.ru/article/n/podgotovka-morskih-spetsialistov-v-vuze.pdf).
34. Остапенко А. Профільне навчання як можливість одержання якісної освіти / А. Остапенко // Директор школи. – No 31-32. – 2007.
35. Репетей В.Д. Пути повышения профессионализма в национальной системе поиска и спасания на море / В.Д. Репетей // Судовождение: Shipping & Navigation. Науково- технічний збірник. – Одесса: ОНМА. – Вып.17. – 2009. – С.155-164.
36. Томилина С.Н. Особенности обучения и воспитания курсантов морских вузов в постсоветских республиках / С.Н. Томилина // Научный журнал КубГАУ. – Кр.: КубГАУ, 2015. – № 113(09). – С.5-17.
37. Учебно-тренажерний центр «Адмирал» [Електроний ресурс]. – Режим доступу: \ admiral.ua.
38. Херсонська державна морська академія [Електроний ресурс]. – Режим доступу: \ <http://kma.ks.ua/ua/ob-akademii/rectorat>.
39. Херсонський морський інститут післядипломної освіти ім.контр-адмірала Ф.Ф. Ушакова [Електроний ресурс]. – Режим доступу: \ new.kmtc.com.ua.

